

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА В БЪЛГАРИЯ

2009-2019 година

Проф. Георги Карасимеонов
Октомври 2019

Втората партийна система след 1989 г. (2001-2009) се оказва подложена на нови сътресения след изборите за Народно събрание през 2009 г.

Политическите партии в България носят белега на полуконсолидираната демокрация.

Политическите партии са основен фактор за консолидирането на демократичната политическа система.

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА В БЪЛГАРИЯ

2009-2019 година

Съдържание

1.	УВОД	2
2.	УТВЪРЖДАВАНЕТО НА ГЕРБ КАТО ПАРТИЯ НА ВЛАСТТА И КРАХА НА КОАЛИЦИЯТА НА БСП И ДПС	3
3.	УПРАВЛЕНИЕТО НА „ШАРЕНАТА КОАЛИЦИЯ“ И ПОСЛЕДИЦИТЕ ЗА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА (2014 – 2017 ГОДИНА)	9
4.	ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ПАРТИИ В УСЛОВИЯТА НА ПОЛУКОНСОЛИДИРАНА ДЕМОКРАЦИЯ	12
5.	ЗАКЛЮЧЕНИЕ	15

1

УВОД

Втората партийна система след 1989 година (2001-2009), се оказва подложена на нови промени след изборите за Народно събрание през 2009 година. Прояви се нейната лабилност и продължаваща трансформация, растяща криза на доверието сред гражданите към партиите. Освен обективни причини, свързани с наследството на прехода от тоталитарната социалистическа система към демокрация и пазарна икономика, важни причини за кризата на доверие към политическите партии са клиентелизма и корупцията, които тежко поразиха политическата система, включително партийната система. Тези явления станаха причина за появата на нови политически партии, които поставиха в основата на тяхната платформа борбата срещу корупцията. Тя бе подтикната и от тежките критики на Европейския съюз, чиито член България стана през 2007 година.

Членството на България в Европейския съюз се превърна във важен външен фактор със силно въздействие върху вътрешната политика и дейността

на политическите партии, повечето от които станаха част от европейските партийни семейства. В редица доклади на Европейския съюз след приемането на България в него се отправиха остри критики, предимно срещу непреодоляната корупция и неефективната съдебна система, подкопаваща не само доверието на гражданите в политическите институции, но и възпрепятстващи ефективното използване на европейските фондове в интерес на социално-икономическото развитие на страната.

Според изследване на агенция Маркет линкс в началото на 2009 година като най-значими проблеми пред България българските граждани определяха: корупцията – 42%, безработицата – 33,6%, престъпността – 22%. (Барометър, Фондация Фридрих Еберт 2009, април-юни.)

В този смисъл корупцията измести редица други теми като основни в политическия дневен ред, от които се възползваха нови политически партии.

2

УТВЪРЖДАВАНЕТО НА ГЕРБ КАТО ПАРТИЯ НА ВЛАСТТА И КРАХА НА КОАЛИЦИЈАТА НА БСП И ДПС

Някои от новите партии скоропостижно пожънаха голям политически успех. Основна формация сред тях бе партията „Граждани за Европейско Развитие на България“ (ГЕРБ), създадена през 2006 година и оглавена от популярния по това време бивш главен секретар на МВР, кмет на София, Бойко Борисов. Тя се роди като популистка формация, но бързо се пренасочи към Европейската Народна партия, чийто член стана през 2008 година, с претенции да заеме дясно-центристкото пространство в партийната система.

Още на местните избори през 2007 година ГЕРБ успя да спечели добри позиции в институциите на местната власт и създаде предпоставки за добро представяне и на парламентарните избори през юли 2009 година. Нейният фактически лидер Бойко Борисов (формално за председател на партията бе избран Цветан Цветанов, защото Борисов не можеше да заеме поста като кмет) спечели повторно изборите за кмет на София, с което потвърди силното си политическо влияние в страната.

На парламентарните избори през 2009 година, ГЕРБ постигна голям успех като получи около 40% от подаде-

ните гласове и 116 места в Народното събрание, 5 места по-малко от абсолютното мнозинство. С това ГЕРБ се установи като доминираща партия в дясно-центристкото политическо пространство измествайки „старите“ десни партии – Съюз на демократичните сили (СДС) и Демократи за силна България (ДСБ), които обединени в Синята коалиция получиха около 7% и останаха малка парламентарна формация с ограничено обществено влияние. С други думи, изборите през 2009 година окончателно маргинализираха „старите“ десни партии, произлезли от разпада на СДС. Някои от тях, като Съюзът на свободните демократи, а и търсещите място в дяското пространство Гергьовден и ВМРО, останаха извън парламента с минимални шансове за самостоятелно съществуване. Те можеха да оцелеят предимно като част от политически коалиции. Една друга формация произлязла от старите партии, БЗНС - Народен Съюз, претърпя политически крах макар, че беше част от Синята коалиция. Като цяло, така наречените земеделски формации, в ляво и дясно, продължиха да губят позиции и останаха практически незначителни формации в партийната система.

Таблица 1
Избори за 41 Народно събрание
5 юли 2009 година
Партии получили над 1%
Гласували 60.20%

Партия	Действителни гласове	%	Избрани по мажоритарна листа	Брой мандати
ГЕРБ	1 677 870	39.71	26	116
Коалиция за България	747 849	17.70	0	40
ДПС	610 831	14.46	5	38
Атака	395 656	9.36	0	21
Синята коалиция	285 418	6.76	0	15
РЗС	174 582	4.13	0	10
НДСВ	127 340	3.01	0	0
ЛИДЕР	137 684	3.26	0	0

Източник: ЦИК

ГЕРБ пое самостоятелно управлението на страната, като нейният лидер Борисов бе избран за министър-председател. Самият Борисов представляваше в този момент уникално явление на политическия небосклон след 1989 година, като фигура съумяла да се вмести

удачно в народопсихологическата представа за решителен политик на действието, така и на човек от „народа“, твърде различен от премиерите заемали този пост преди неговия мандат. Това му осигури в началото на мандата голяма популярност, но породило и големи оч-

аквания сред избирателите, че той ще изпълни обещаенията дадени по време на предизборната кампания, особено що се отнася за борбата срещу корупцията.

След провала на либералния център (Национално движение Симеон Втори и Движението за права и свободи (ДПС)) в партийната система отново се отвори пространство за „враждание“ в нови условия на „двублокова“ конфигурация между лявоцентристки блок от партии и десноцентристки блок от партии. Лявоцентристкия блок бе съставен след изборите от турскоетническото ДПС и Българската социалистическа партия (БСП), които макар и трудно, продължиха общите действия в опозиция и от дясноцентристкия блок съставен от ГЕРБ, ДСБ и СДС, всички членове на ЕНП.

С други думи, втората партийна система бе сериозно подкопана, вследствие на което се създадоха условия за преход към нова, трета партийна система със съществено различаващи се характеристики от втората партийна система.

Нейната най-типична черта бе хегемонията на дясноцентристкия блок, която продължи до следващите парламентарни предсрочни избори през 2013 година.

Без опит в управлението на държавата, правителството на ГЕРБ навлезе в „нова“ територия с много подводни камъни и мини. Съдбата на предишни правителства подкрепени от голямо мнозинство в парламента (БСП-1994-1996, СДС - 1997-2001, НДСВ и ДПС - 2001-2005 и Тройната коалиция - 2005-2009 година) свидетелстваха за амплитудата в общественото настроение - от крайно доверие до крайно разочарование.

Борисов като министър-председател получи голяма реална власт, макар в парламента ГЕРБ да бе в малцинство. Но подкрепата му от другите три парламентарни групи, десни и националистически, („Синята коалиция“, „Ред, законност и справедливост“ (РЗС) и „Атака“) гарантираха на правителството за известен период от време спокойствие и стабилно управление. Отношенията между тези три партии бяха такива, че не предполагаша тяхно единно действие, което означаваше, че правителството на ГЕРБ можеше да разчита на подкрепата поне на една от тях за да може да управлява „спокойно“ без заплахи от успешен вот на недоверие.

В периода до следващите избори през 2013 година, правителството на малцинството, което беше новост в България, трябваше да управлява в една сложна икономическа и политическа среда. Последниците от световната финансова криза се отразиха и в България с нарастване на безработицата, на бюджетния дефицит и увеличаване на социалното неравенство. Това провокира социално недоволство и протести невиджани отдавна в страната, които достигнаха своята кулминация във втората половина на мандата на правителството.

Правителството на ГЕРБ съумя до следващите парламентарни избори, макар и без необходимото парламентарно мнозинство, да запази властта, като използва разногласията и вътрешните конфликти в партиите, които първоначално го подкрепиха. Това се отнасяше най-вече за Атака, която беше известно време най-последователния поддръжник на правителството. Това

обаче от своя страна предизвика остра критика на нейните членове и активисти и вътрешни раздори. Един от ръководните фактори в партията, Валери Симеонов, я напусна и с течение на времето създаде нова националистическа формация – Национален фронт за спасение на България /НФСБ/. Част от депутатите на Атака я напуснаха и подкрепиха правителството, когато тя се оттегли в опозиция през юли 2011 година. Всичко това доведе до сериозен спад на електоралното влияние на Атака.

РЗС също така претърпя вътрешни катаклизми и загуби част от електоралната си подкрепа и с течение на времето се обърна срещу ГЕРБ. РЗС загуби обществено влияние заради връзки с организираната престъпност в лицето на един от нейните представители, Алексей Петров, от което сериозно пострада имиджа на партията.

Другият важен поддръжник на правителството, Синята коалиция, все повече се разграничи от него заради неизпълнението на заявените реформи в редица направления. И в ДСБ и СДС започнаха все по-често да се чуват призови за дистанциране от ГЕРБ и търсене на пътища за формиране на „широко дясноцентристко обединение“ без ГЕРБ, по думите на новия лидер на СДС, Мартин Димитров. Този призив получи и подкрепа в ДСБ. Същевременно отношенията между основните партии в Синята коалиция, ДСБ и СДС, се влошиха и стигнаха до разрыв през 2012 година, когато СДС отказа да продължи сътрудничеството с ДСБ.

Опозицията от своя страна, в лицето на БСП, обвини премиера Борисов за растяща концентрация на властта в неговите ръце и че „страната върви към еднолично управление“ по думите на лидера й Сергей Станишев. /Барометър, Фондация Фридрих Еберт 2009, октомври-декември/ В БСП протекотоха вътрешни процеси на диференциация, като ръководството около Станишев получи сериозни критики за неефективността му като опозиция.

Президентът Първанов, бившият лидер на БСП, направи крачки към формиране на нова партия, като инициира създаването на Алтернатива за българско възраждане (АБВ) като гражданско движение през 2010 година. Подобни инициативи направи един от лидерите на БСП, Татяна Дончева, създавайки Движение 21. Тези формации бяха пореден опит за пробив в хегемонията на БСП в лявото пространство.

След втората година на управлението на правителството започна спад на доверието към него. В социологически проучвания през 2011 година 67 % от респондентите не виждат резултати от борбата срещу корупцията и 63 % считат, че се покровителстват близки до властта групировки. (Алфа рисърч, Барометър, Фондация Фридрих Еберт 2011, януари-март) Същевременно в доклад на Европейската комисия се критикуваха българските управляващи среди, че не се върши достатъчно за ограничаване на корупцията в страната.

В другата опозиционна партия, ДПС, лидерът Ахмед Доган пое курс на „българизация“ на партията с включване на повече българи в ръководството на партията, включително на политически дейци членували в други партии, като Христо Бисеров, преминал от СДС в ДПС като

заместник-председател. Същевременно в партията протече поредната вълна на вътрешни конфликти и оспорване на авторитарното лидерство на Доган. През март 2011 година бяха изключени един от ръководните кадри, Касим Дал и лидера на младежката организация, Корман Исмаилов. Според Дал, ДСП се е превърнала в място „на лични каузи за бързо материално забогатяване“. (Барометър, Фондация Фридрих Еберт 2011, януари-март)

Сериозно се влошиха отношенията между управляващите и президента Първанов, като дори се стигна

до инициране на неуспешна процедура за импийчмънт на държавния глава. Това допълнително дестабилизира политическата ситуация в страната.

В политическата ситуация през 2011 година се вплетоха поредните президентски избори проведени през октомври. Те бяха спечелени на втори тур от Росен Плевнелиев, издигнат от ГЕРБ, срещу издигнатия от БСП кандидат за президент, Ивайло Калфин, който получи и подкрепата на ДПС.

Таблица 2

**Избори за президент и вицепрезидент
Октомври 2011 година
Кандидати получили над 1%**

Кандидат	Действителни гласове	%
Росен Плевнелиев и Маргарита Попова ПП ГЕРБ	1 349 380	40.11
Ивайло Калфин и Стефан Данаилов БСП	974 300	28.96
Меглена Кунева и Любомир Христов Инициативен комитет	470 808	14.00
Волен Сидеров и Павел Шопов ПП Атака	122 466	3.64

Втори тур

Кандидат	Действителни гласове	%
Росен Плевнелиев и Маргарита Попова ПП ГЕРБ	1 698 136	52.58%
Ивайло Калфин и Стефан Данаилов БСП	1 531 193	47.42%

Източник ЦИК

Новата центристка кандидатура в лицето на Меглена Кунева получи показателен резултат от 14 % и отвори пътя към последвалото формиране от нейна страна на нова политическа партия.

Президентските избори откритоиха провала на кандидатурата на СДС.

С победата на Плевнелиев ГЕРБ укрепил властовите си позиции спечелвайки президентската институция и с това значително разширил възможностите си за влияние в политическата система.

В проведените паралелно местни избори ГЕРБ също така разширил своето влияние в основните областни центрове. В София нейния кандидат, Йорданка Фандъкова, получи 53.3% от гласовете, с което ГЕРБ затвърди доминацията си в столицата.

В годината след президентските избори и приближаването на поредните парламентарни избори се формираха **две нови партии** – едната в десноцентристкия спектър, а другата в националистическия лагер.

България на гражданите с лидер Меглена Кунева се появи на политическата сцена с претенцията да бъде „десница отвъд прехода“. (Барометър, Фондация Фридрих Еберт 2012, април-юни)

Новата националистическа партия, Национален фронт за спасение на България с лидер Валери Симеонов се открил с типични анти-ДПС позиции и националистическа реторика, конкурирайки Атака.

Атака зае все повече проруска позиция, съчетана с критика на Европейския съюз като „заплаха за демокрацията и националния суверинитет“. (Барометър, Фондация Фридрих Еберт 2012, октомври - декември)

2013 година започна и с невиджани отдавна социални протести провокирани първоначално от повишаването на цените на тока, но придобили все по-широк характер и насочени срещу правителството на Борисов. Националният протест на 17 февруари се проведе в 33 града на страната, като най-масови бяха проявите в София, Варна, Благоевград и Пловдив. След поредните протести на 19 февруари Борисов и кабинета му подадоха оставка, което отвори пътя за предсрочните избори на 12 май. Съображенията на Борисов и ГЕРБ за този изненадващ ход, бе нежеланието на правителството да се конфронтира с продължаващите протести и да трупа негативи в годината на парламентарните избори.

Таблица 3
Избори за 42 Народно събрание
12 май 2013 година
Гласували 51.63 %
(Политически партии получили над 1% от гласовете)

Партия	Действителни гласове	%	Мандати
ГЕРБ	1 081 605	30.5	97
Коалиция за България	942 541	26.6	84
ДПС	400 466	11.3	36
Атака	258 481	7.3	23
Движение България на Гражданите	115 190	3.3	
Национален Фронт за Спасение на България	131 169	3.7	
ВМРО - Българско Национално движение	66 803	1.9	
Съюз на Демократичните Сили	48 681	1.4	
Ред, Законност и Справедливост	59 145	1.7	
Лидер	61 482	1.7	
Център - Свобода и Достойнство	57 611	1.67	
Демократи за Силна България и Български Демократически Форум (ДСБ, БДФ)	103 638	2.9	

Източник ЦИК

Проведените на 12 май предсрочни парламентарни избори откриха следните основни тенденции.

На първо място, ГЕРБ спечели за втори път убедително парламентарните избори, с което потвърди мястото си на доминираща партия в дясно-центристкия спектър. Същевременно тя остана без свои съюзници и поддръжници, с които да формира поредното правителство.

На второ място, традиционната десница в лицето на Демократи за Силна България и Български Демократически Форум (ДСБ, БДФ) и Съюза на демократичните сили (СДС) останаха разединени и поотделно получиха под 3% от гласовете. За първи път от началото на прехода към демокрация след 1989 година традиционната десница остана без представителство в парламента, което беше значимо политическо поражение. Сред основните причини за това бе фактът, че главната идеологическа спойка на десницата, именно анти-комунизмът, загуби своята притегателна сила на водещ фактор стимулиращ единението на традиционната десница. Също така основните външнополитически цели на десницата бяха реализирани, а именно членството на България в ЕС и НАТО. Утвърдени бяха и основните принципи на пазарната икономика, макар и деформирани от спецификата на прехода, особено от корупцията. Същевременно ГЕРБ съумя да привлече значителна част от социалната база на десницата и да се утвърди като основен опонент на БСП, отнемайки това призвание от бившия СДС.

Новата дясноцентристка партия, Движение България на гражданите (ДБГ), също не успя да прескочи 4%та бариера и де факто показва ограниченото си присъствие в българския политически живот.

На трето място, БСП като основен фактор в Коалиция за България получи втория резултат и подобри позициите си в сравнение с предишните избори, но

не съумя да измести от първото място основния си опонент, ГЕРБ. Така наречения ляв завой в партията не бе достатъчен фактор за да осъществи по-съществен пробив сред избирателите. БСП не беше припозната като алтернатива на дясното управление по време на протестите. Тя оставаше партия предимно на по-възрастното население и на населението в по-малките селища и „без съществени възможности за мобилизиране на периферия“ извън близо 1 милионния си електорат. (Политическия процес и общественото мнение в България през 2013 година, Годишен обзор Gallup International 2014, София, Ciella) Междувременно през 2011 година Сергей Станишев бе избран за председател на Партията на европейските социалисти, което бе признание за неговия международен авторитет.

На четвърто място, Движението на права и свободи затвърди добрите си резултати на трета политическа сила и остана важен фактор при формирането на следващото правителство като коалиционен партньор на социалистите. ДПС постигна категорично надмощие в своя сегмент и „затвърди мястото си на основен и дори единствен представител на турското етническо малцинство в България“. (Политическия процес и общественото мнение в България през 2013 година, Годишен обзор Gallup International 2014). Опитите на „разколници“ в неговите редици да откъснат по значима част от неговия електорат се провалиха.

На пето място, националистическия лагер получи представителство в парламента отново чрез Атака, която получи сравнително добър резултат, с възможности да влияе върху бъдещото управление, тъй като нито ГЕРБ и нито съюза ДПС- БСП имаха достатъчно гласове в парламента да формират собствено правителство.

Новата националистическа партия Национален фронт за спасение на България се представи сравнително успешно въпреки, че малко не му достигна да влезе

в парламента. Той запази позиции за бъдещи евентуални преговори за формиране на коалиция на националистическите партии. Към тази група партии се числеше и ВМРО, която получи под 2%. Общо всички националистически партии получиха около 13%, с което национализма се утвърди като жизнено политическо течение в страната.

Изборите показаха и провала на РЗС (1.7%), която бе маргинализирана, без перспективи да участва с реално влияние в политическия живот на страната.

В тази следизборна ситуация въпреки, че бе с най-голямата парламентарна група ГЕРБ не можа да формира правителство, защото нямаше необходимия съюзник за постигане на парламентарно мнозинство. С тази задача се зае втората по големина парламентарна група, тази на БСП, която намери съюзник за формирането на правителство в лицето на ДПС. Заедно двете партии разполагаха с 120 места в парламента, като получиха негласната подкрепа на Атака. Безспорно това беше рискува ситуация криеща много неизвестни тъй като новото правителство, начело с Пламен Орешарски, нямаше необходимото парламентарно мнозинство и зависеше от волята на Атака, чийто опортюнизм и люшкане в политическите пристрастия поставяше кабинета в постоянна несигурност. Паралелно с това едно крайно погрешно политическо решение на ДПС и БСП да издигнат още в началото на мандата спорния политик Делян Пеевски за председател на ДАНС провокира масово обществено недоволство и протести, което подкопа трайно доверието в правителството и затрудни неговата последваща дейност. Въпреки, че Пеевски оттегли своята кандидатура протестите срещу нея прераснаха в протести срещу правителството с искания за нови избори.

Към това се добави тактиката на ГЕРБ на бойкот на дейността на парламента с отказа да заеме полагащите му се позиции в ръководството на парламента и парламентарните комисии, както с разни форми на неучастие в дейността на Народното събрание и искания за нови избори. Също така президента Плевнелиев оттегли доверието си в правителството, което изостри още повече политическата среда, в която то трябваше да функционира. В тази среда то трудно можеше да реализира своята програма и проведе нужните реформи, което предизвика постоянна криза на неговата легитимност. Политическото напрежение в страната се отрази и върху засилващите се сблъсъци в БСП и критика на ръководството му начело със Сергей Станишев. Към критиката се включи и бившият президент Първанов, който призова за смяна на ръководството на БСП. Подкрепената от него формация АБВ взе курс на дистанциране от БСП и се регистрира като партия.

В дясното политическото пространство настъпи поредното реструктуриране с формирането на Реформаторския блок, в който се включиха ДСБ, СДС, Синьо единство, Движение България на Гражданите (Кунева), БЗНС, Зелените, Свобода и достойнство (отцепници от ДПС начело с Корман Исмаилов). Фактически почти цялата традиционна десница произлязла от СДС и нови партии с дясно-центристка ориентация се включиха в новата формация. Тя се ориентира към евентуален бъдещ съюз с ГЕРБ.

Политическата ситуация се усложни допълнително от конфликта в Украйна, довел до падането на проруското правителство вследствие на масовите протести, така нар. Майдан, и впоследствие довел до анексията на Крим от Русия след набързо проведен „референдум“, осъден от Запада. Това развитие на международната ситуация провокира отново затихналият кливидж в българската политика – в подкрепа на руската политика или срещу нея. Като най-отявлен поддръжник на руската политика се изяви Атака. Също така среди от БСП подкрепиха Русия, въпреки че ръководството прие линията на ЕС на налагане на санкции срещу Русия. Политиката на ЕС бе подкрепена от ГЕРБ и Реформаторския блок.

Освен темата Украйна, засилването на бежанския поток към Европа и частично България вследствие войната в Сирия, допринесе за излизането на преден план на политиката към новите имигранти, която провокира разединение в ЕС. Една част от членките на ЕС и либералните политически среди подкрепиха приемането на имигрантите, особено Германия, Швеция, докато други страни, особено в Източна Европа и консервативни и дясно-популистки политически сили се противопоставиха на този процес. Този кливидж се отрази и в България, провокирайки антиимигрантски и ксенофобски настроения сред част от народа и сред националистическите формации Атака, ВМРО, НФСБ и други.

На този фон възникна нова популистка партия, България без цензура, начело с журналиста Николай Баревков. Нейна основна тема стана призива за смяна на политическата класа и борбата срещу корупцията. Според запознати нейн основен финансов благодетел и спонсор бе собственикът на една от големите банки, Корпоративна търговска банка, Цветан Василев, който впоследствие бе обвинен и съден за груби злоупотреби извършени чрез банката. Той напусна страната, отказвайки да се яви пред българското правосъдие.

През месец май 2014 година се състояха изборите за европейски парламент, които представляваха своеобразен тест за политическото влияние на политическите партии, но особено за подкрепата на правителството.

Резултатите показаха загубата на позиции на БСП, която получи 18.93 % от гласовете. ГЕРБ получи най-много гласове - 30.4 %. ББЦ получи 10.6 %, с което новата формация начело с Баревков получи подкрепата на значителна част от избирателите. По слабо се представи Реформаторския блок получавайки 6.4 %. Традиционно силно се представи ДПС с 17.27 %. Националистическите партии Атака и НФСБ не успяха да получат мандати в Европейския парламент.

Слабото представяне на БСП даде основание на ДПС да обяви, че правителството е загубило доверието на избирателите и да призове за нови предсрочни избори, въпреки опитите на БСП да запази правителствената коалиция.

Разпадането на коалицията между БСП и ДПС доведе до поредните предсрочни избори на 5 октомври 2014 година. Те доведоха до ново съотношение на политическите сили и нова конфигурация на партиите в парламента.

Таблица 4
Избори за 43 Народно събрание
5 октомври 2014
Партии получили над 1%
Гласували 48.66%

Партии	Действителни гласове	%	Мандати
ГЕРБ	1 072 491	3.67	84
БСП лява България	505 530	15.4	39
ДПС	487 130	14.84	38
Реформаторски блок - БЗНС, ДБГ, ДСБ, НПСД, СДС	291 811	8.89	23
Патриотичен фронт - НФСБ и ВМРО	239 112	7.28	19
България без цензура	186 940	5.69	15
Атака	148 261	4.52	11
Коалиция АБВ - (Алтернатива за българско възраждане)	136 223	4.15	11
Движение 21	39 221	1.19	
Глас Народен	37 341	1.14	

Източник ЦИК

ГЕРБ отново зае първото място изпреварвайки значително своя основен опонент БСП. ГЕРБ доказа своята жизненост и защити своето доминиращо място в дясно-центристкия политически спектър. Партията завоюва отново правото да формира поредното правителство като този път се очертаваше да има коалиционен партньор в лицето на Реформаторския блок. ГЕРБ загуби около половин милион гласове в сравнение с пиковите си избори през 2009 година, но повтори вота си от 2013 година в абсолютни гласове. „Това беше първи по рода си случай в най-новата политическа история на страната“. (Политическия процес и общественото мнение в България през 2014 година, Годишен обзор Gallup International 2015, с. 67) ГЕРБ се утвърди във всички групи избиратели – по-силна в големите населени места и по-слаба сред възрастните хора, както и в селата. (пак там)

БСП със своите коалиционни партньори получи най-слабия си резултат от началото на прехода и първите свободни избори през 1990 година. Това бе следствие преди всичко на провала на управлението заедно с ДПС и дълбоката криза на доверие в партията. Допълнителен фактор се оказа появата на АБВ, която „открадна“ гласове от БСП. Фактически нейният електорат се сви до нейното твърдо ядро. Оказа се, че „загубата на БСП през есента на 2014 година изглеждаше значима не само заради продължаващата слабост сред младите групи и трудността да се достигнат „средните“ възрасти, но и в очерталото се електорално отстъпление сред обичайно силните за партията по-възрастни слоеве“. (Политическия процес и общественото мнение в България през 2014 година, Годишен обзор Gallup International 2015, с.63)

ДПС отново показва едно добро представяне и реалната възможност да бъде втора политическа сила, особено ако БСП продължаваше да губи влияние.

Реформаторският блок успя да обедини традиционната десница (СДС и ДСБ) и новите партии в дясно-центристкия спектър като ДБГ. Оставаше под въпрос дали една такава разнородна коалиция щеше да запази своето единство в бъдеще.

ББЦ се появи като нова формация и след успеха си на европейските избори загуби част от електората си, но запази позиции сред част от новогласувалите,

младите избиратели и разочаровани от останалите партии. Нейният популизъм и лидерски характер я правеше твърде „крехка“ политическа формация изправена пред предизвикателството да се утвърди като хомогенна формация с ясна идейна платформа.

АБВ не постигна резултата желан от нейните лидери и особено от бившия президент Първанов и не успя да привлече очакваните гласове от БСП. Но същевременно изгради и собствена ниша, „по-центристка и по-градска от тази на БСП“. (Политическия процес и общественото мнение в България през 2014 година, Годишен обзор Gallup International 2015, с.70) АБВ успя да влезе парламента с възможности да открои своя политически облик, особено на фона на спадащото влияние на БСП.

Новата формация в националистическия спектър, Патриотичен фронт, завоюва добри позиции. Като се имаше предвид и резултата на Атака, като цяло националистическите партии, макар и различни като идейна платформа, и особено международни позиции, се открииха с добри перспективи да играят по-значима роля в политическия живот на страната.

Като цяло се стигна до **нова фрагментация в партийната система и подкопаването на „двублоковия“ модел след 2009 година**, при който основни противопоставящи се сили бяха ГЕРБ и БСП. Фактически само в дясноцентристкия спектър остана да доминира ГЕРБ, но заедно с появата на нова политическа сила - Реформаторския блок. Като конкуренция на ГЕРБ се изявяваше и ББЦ.

Нови позиции завоюва националистическия сектор в лицето на новата коалиция Патриотичен фронт и Атака.

В лявоцентристкия спектър се появи нова партия с претенция да конкурира на БСП, а именно АБВ. Движение 21 ръководено от бившата активистка на БСП, Татяна Дончева, получи малко над 1% от гласовете.

ДПС запази традиционното си място в центристкия спектър и отново показва, че е де факто единствен представител на българските турци.

Парламентът се оказа разделен за първи път между толкова много (осем на брой) партии и коалиции, което щеше да затрудни формирането на жизнена правителствена коалиция.

3

УПРАВЛЕНИЕТО НА „ШАРЕНАТА КОАЛИЦИЯ“ И ПОСЛЕДИЦИТЕ ЗА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА (2014 – 2017 ГОДИНА)

След изборите, ГЕРБ като първа политическа сила, се зае със задачата да формира поредното правителство. Това се оказа сложна задача защото трябваше да води преговори с нови политически формации, създадени на коалиционен принцип и с различни идейни позиции. В края на преговорите се получи една уникална за годините след 1989 година правителствена формула основана на коалиционно споразумение на ГЕРБ с Реформаторския блок от една страна и с АБВ от друга. Тези формации получиха и съответни министерски постове. Патриотичният фронт даде програмна подкрепа на правителството без да участва в неговия състав.

Твърде скоро след формирането на правителството започнаха и първите разногласия в него. Най-рано в това отношение се прояви АБВ, което замрази подкрепата си за правителството в началото на 2015 година. Според неговия лидер Георги Първанов, премиера Борисов се държи „авторитарно, решава проблемите едностранно и хаотично“. (Барометър, Фондация Фридрих Еберт, 2015, януари - март)

Изявиха се и противоречията в Реформаторския блок, особено между ДБГ и ДСБ, които с течение на времето щяха да се засилят. В основен разделителен фактор се явиха скоростта и характера на провежданите реформи и отношението към ГЕРБ.

Проявиха се и конфликти между ВМРО и НФСБ в рамките на Патриотичния фронт, също свързани с отношението към правителството.

В опозиционните партии също настъпиха процеси на разслоение. В БСП се формира Обединение на левите социалисти настояващо за корекция на курса на партията в лява посока и радикализация на критиката към правителството.

ББЦ и неговата парламентарна група, Български демократичен център, се разцепи, като всички избрани депутати, с изключение на един, напуснаха ББЦ и лидера му Барекков. Де факто групата депутати свързана с „бизнес“ партията Лидер, финансирана от олигарха Ковачки, превзе ББЦ чрез Демократичния център, което доведе до разпадането на формацията създадена и ръководена от Николай Барекков. На по късен етап се разпадна и БДЦ на две отделни фракции.

Атака засили своята проруска линия около събитията в Украйна и Крим и поиска референдум за излизането на страната от НАТО. Същевременно проучванията

показваха, че 42 % от българите подкрепят участието на България в НАТО и само 14% са за напускане на пакта. Също така в същото проучване 54% от респондентите изказват положително отношение към Русия, като 40% не симпатизират на Русия. (Барометър, Фондация Фридрих Еберт, 2015, януари-март)

В политическият процес се вплетоха местните избори проведени в края на 2015 година. На тях ГЕРБ утвърди своите водещи позиции, особено в най-големите областни центрове, където завоюва повечето кметски позиции. Една трета от избраните общински съветници бяха издигнати от ГЕРБ.

Реформаторският блок се представи сравнително успешно, особено в София. Спечели кметски постове в Плевен, Добрич и Монтана.

Патриотичният фронт загуби позиции защото се яви разединен. ВМРО се очертаваше като умереното му крило, докато НФСБ като крайно националистическо.

Пълен провал претърпя ББЦ, което предвещаващо окончателната му маргинализация.

Атака загуби близо една трета от избирателите си.

БСП понесе за пореден път тежка загуба, особено в областните градове. В София тя получи за своя кандидат едва 8.4%. Това задълбочи кризата в БСП. Според Ангел Найденов член на ръководството на партията, БСП има „остаряла, неефективна структура“ и се намира в „идейна безпътица“ като води „креслива прокремълска политика“ в един коридор с Атака. Според него има „кадрови дефицит“ особено по отношение на младите хора. (Барометър, Фондация Фридрих Еберт, 2015, октомври-декември)

Като последица от това състояние на партията бе избора на Корнелия Нинова за нов председател на БСП, която с малко победи дотогавашния председател, Михаил Миков. Настъпиха сериозни промени в Изпълнителното бюро на партията и съществено подмладяване на неговите членове. Нинова наложи уставни промени, които ограничиха мандатността в парламента и доведоха до напускане на парламентарната група на редица ветерани на БСП.

В месеците след местните избори настъпиха нови разслоения в Реформаторския блок, който се разцепи в две фракции - едната се оглави от ДСБ, който излезе в опозиция на правителството, другата - начело с ДБГ и СДС, остана да подкрепя и участва в правителството.

АБВ също премина в опозиция на правителството на Борисов и нейният представител напусна министерския си пост.

Настъпиха и сериозни разслоения в ДПС, като председателят на партията Лютви Местан, под натиска на почетния председател Ахмед Доган, бе отстранен от поста и изключен от ръководството. Главното обвинение срещу него бе, че е заел позиция в подкрепа на Турция срещу Русия след разрива на техните отношения след свалянето на руски изстребител от турските ВВС. Местан напусна партията и създаде нова партия – Демократи за отговорност, свобода и толерантност (ДОСТ). Нейната ориентация бе определена от новия лидер като автентична либерална и евроатлантическа партия.

За нов председател на ДПС бе избран Мустафа Карадайъ.

През втората половина на 2016 година се състояха изборите за президент, които щяха да се превърнат в тест и за стабилността на правителството.

Основните противници на изборите бяха представителите на ГЕРБ и БСП. ГЕРБ издигна за кандидат президент председателя на Народното събрание Цецка Цачева, а БСП генерала от ВВС Румен Радев. В президентската надпревара се включиха и представителите на Реформаторския блок Трайчо Трайков, на Патриотичния фронт, към който се включи и Атака Красимир Каракачанов, на АБВ Ивайло Калфин, от ДПС Пламен Орешарски, като независим, Веселин Марешки и други.

На първия тур на първо място излезе кандидат президентската двойка начело с Румен Радев (25.44%), следвана от тази начело с Цецка Цачева (21.96%), на Красимир Каракачанов (14.97%), на Веселин Марешки (11.17%), на Пламен Орешарски (6.63%), на Трайчо Трайков (5.87%), Ивайло Калфин (3.28%), Татяна Дончева (1.81%) и други.

На втория тур двойката начело с Румен Радев победи убедително тази на Цецка Цачева с 59% срещу 36%.

Тези резултати показаха някои изменения в електоралните предпочитания в сравнение с предишните президентски и парламентарни избори, въпреки спецификата на президентския вот.

БСП успя да преодолее неуспехите от последните избори и да нанесе за първи път след 2009 година поражение на основния си противник ГЕРБ. Същевременно, въпреки че Радев бе кандидатура на БСП, неговият изборен профил се различаваше от този на БСП на предишните избори. Вотът за Радев не бе типичният „ляв“ вот характерен за по-високи възрастови групи и в по-малки населени места. Напротив, Радев бе победител в столицата и в големите градове с близо 60% от вота, както и във възрастовата група на 18-30 години – нещо което не бе типично за вота на БСП. „По всичко личеше, че вотът за Радев не е равнозначен на вот за БСП“. (Политическият процес и общественото мнение в България през 2016 година, Годишен обзор 2017, Галп интернешънъл, с.69) Това имаше своето обяснение във факта на неудачната кандидатура на ГЕРБ в лицето на Цачева, представила се не особено удачно в предизборната кампания, но и в желанието за промяна изразено от редица избиратели, недоволни от дългогодишното управление на ГЕРБ и премиера Борисов. В Радев те виждаха нова политическа фигура не произлизаща от политическия елит на страната, към която имаше масови очаквания, че ще промени статуквото в страната.

Убедителната победа на Радев бе и успех на новия председател на БСП, Корнелия Нинова, която утвърди своите позиции в партията и получи стимул за провеждането на реформи в нея, и замяна на редица стари лидери с нови дейци.

Загубата на ГЕРБ резонира тежко в ръководството на партията и се отрази особено негативно върху лидера Бойко Борисов, чийто фаворит за кандидат-президент на партията бе Цецка Цачева. Това доведе и до решението на Борисов да подаде оставка и да предизвика нови парламентарни избори. Основният аргумент на лидера на ГЕРБ бе, че изборите са показали де факто недоверието на мнозинството избиратели в правителството, което налагало да се свикат нови предсрочни избори.

Заемането на третото място на „националистите“ начело с Каракачанов бе нов феномен, показал за първи път подобно обединение на основните националистически формации (ВМРО, НФСБ и Атака). Сравнително високия им резултат също така свидетелствуваше за разширяване на национал-популистката ниша, подобно на същите явления в повечето европейски държави, най-вече като следствие на имигрантската вълна през 2015 година, заляла редица страни в Европа и засегнала частично България. Това обединение на националистите се запази и за парламентарните избори през 2017 година и допринесе за първото им участие в третото правителство на Борисов.

Добрият и изненадващ резултат на Веселин Марешки, изведе на преден план в национални избори една относително нова политическа фигура пласирала се също в национал-популистката ниша. Неговата популярност се дължеше най-вече на имиджа на бизнесмен, притежаващ верига от аптеки и бензиностанции, където цените бяха по-ниски от останалите вериги в тази сфера. Доброто му представяне му даде основание да основе партията „Воля“, която успя да влезе в парламента на следващите парламентарни избори през 2017 година.

Слабото представяне на кандидата на Реформаторския блок Трайчо Трайков, доведе до неговото окончателно разпадане, като ДСБ се отдели от него и пое курс към създаване на нова формация. Според лидера му Радан Кънев, нужен е „нов договор за нова българска република“.

Изборите бяха сериозно разочарование за АБВ, която имаше амбиции да стане конкурент на БСП в лявото пространство. Поредният опит за стесняване на позициите на партията не сполучи и АБВ се изправи пред проблема на своето оцеляване на следващите парламентарни избори.

Президентските избори бяха характерни с още една особеност. Паралелно с тях бе проведен национален референдум иницииран от шоумена и водещ на телевизионно предаване, Слави Трифонов. Избирателите подкрепиха масово трите предложения издигнати от инициативния комитет за въвеждане на мажоритарна система, намаляване на държавната субсидия за политическите партии и задължителното гласуване. Много малко от гласовете не достигна те да бъдат приети задължително от Народното събрание.

След подадената оставка на правителството на Борисов и изчерпване на мандата на служебното правителство, назначено от новия президент Радев, на 26 март 2017 година се състояха поредните предсрочни парламентарни избори. Те откриха някои промени в партийната конфигурация.

Таблица 5

Избори за 44 Народно събрание, 26 март 2017 година
Гласували 54,07%
Партии получили над 1%

Партия	Действителни гласове	%	Мандати
ГЕРБ	1 147 292	33.54	95
БСП за България	955 490	27.93	80
ДПС	315 976	9.24	26
Обединени патриоти	318 513	9.31	27
Воля	145 637	4.26	12
Реформаторски блок-глас народен	107 407	3.14	
Движение Да,България (Зелените, ДЕОС)	101 177	2.96	
Обединение ДОСТ	100 479	2.94	
Нова Република – ДСБ, Съюз за Пловдив, Българска демократична общност	86 984	2.54	
Коалиция АБВ – Движение 21	54 412	1.59	
Възраждане	37 896	1.11	

Източник ЦИК

ГЕРБ отново спечели убедително изборите, като преодоля негативните тенденции очертали се след загубата на президентските избори. Партията получи отново, за трети път, правото да формира поредното правителство на страната.

Основният опонент на ГЕРБ БСП, съумя да преодолее негативната тенденция от предишните парламентарни избори и да капитализира успешното представяне на президентските избори. БСП удвои парламентарното си представителство и създаде предпоставки за представянето си като силна опозиция.

Добре се представиха **националистическите партии в коалицията Обединени патриоти**. За първи път подобна формация заемаше трето място на парламентарни избори след 1989 година. С този резултат тя получи реална възможност за участие в управлението на страната заедно с ГЕРБ.

ДПС се представи традиционно добре, като съумя да „надвие“ категорично новосформираната партия, ДОСТ, начело с отстранения бивш председател на ДПС Лютви Местан. С това още един опит да бъде свито присъствието на ДПС в страната пропадна.

За първи път в парламента, макар и с много малко над 4% , влезе една нова партия, Воля, оглавявана от бизнесмена Марешки. Това бе една типична популистка партия, с националистически уклон, идентифицирана чрез своя лидер, която тепърва щеше да търси своето място в идейно-политическото пространство.

Изборите откритоха поредния **провал на десницата** олицетворявана от три различни изборни формации – Нова република, с основен фактор, ДСБ, новосформираната партия, Да България и остатъците от Реформаторския блок. Въпреки, че общо получи около 300 000 гласа, поотделно те не успяха да преминат 4%та бариера за влизане в парламента.

Крах претърпя и умерената левица в лицето на коалицията АБВ - Движение 21. С този резултат тя де факто се маргинализира и с това опитите ѝ да конкурира БСП в лявото пространство се провалиха.

При тази конфигурация в парламента започнаха преговорите за съставяне на новото правителство. Неговият състав също бе новост за политическия живот на страната. За първи националистически формации влязоха в правителството, оглавявано за трети пореден път от лидера на ГЕРБ Бойко Борисов. Неговата програма за управление за периода 2017-2021 бе на базата на коалиционно споразумение, което се основаше на убедеността на страните за неотклонно развитие на България като модерна европейска държава. Те подчертават, че правителството ще съблюдава върховен-

ството на закона, с институции, работещи прозрачно и в интерес на гражданите, създавайки условия за достоен живот, развитие на всеки гражданин, свобода и просперитет. Споразумението отчита необходимостта България да бъде пълноценен партньор на европейските институции при вземане на решения, като отстоява националния си интерес.

Ако ГЕРБ бе стабилния компонент в правителството, коалиционните му партньори представляваха три разнородни по своята история и идейно- политическо развитие партии. Между тях, особено между Атака и НФСБ и техните лидери съществуваша сложни, стигащи до враждебни отношения, които дадоха своето отражение и на функционирането на правителството. Неведнъж се стигаше до кризисни моменти, които изправяха правителството пред опасността да се разпадне. Това показва конюнктурната същност на Обединените патриоти и безпринципния характер на тяхното обединение, което се запазваше главно под натиска на ГЕРБ и стремежа за участието му в управлението.

Върху партийната система оказаха своето влияние и изборите за Европейски парламент, които се състояха на 26 май 2019 година. Въпреки тяхната специфика като „външни“ избори, изборната кампания бе главно съсредоточена върху вътрешната политика и особено върху сблъсъка между двете основни партии – ГЕРБ и БСП. Междувременно БСП бе напуснала парламента в знак на протест към действията на управляващата коалиция свързани с промяна на изборния закон и смяна на Централната избирателна комисия. Заедно с това действие, БСП поиска и предсрочни избори, тъй като според нейното ръководство парламентът се бил изчерпал и управляващото мнозинство е загубило доверието на гражданите. Това внесе допълнително напрежение в политическата ситуация, която се отрази върху изборните резултати.

Въпреки крайно острата кампания срещу ГЕРБ от страна на БСП и възникналите скандални ситуации за водещи фигури, сред които и за „втория“ човек в партията Цветан Цветанов и обвиненията за корупция, ГЕРБ съумя и този път да спечели изборите със значителна преднина пред БСП. Това предизвика ново силно напрежение в БСП и подкопа позициите на лидера Корнелия Нинова, която подаде оставка, но впоследствие я оттегли. Оказа се, че въпреки загубата на изборите тя продължава да се ползва с подкрепата на мнозинството членове в партията.

Европейските избори провокираха поредно разцепление в националистическия лагер, като отделните партии в него се явиха самостоятелно на тях. От това извлече единствено изгода ВМРО, която успя да изпрати двама свои представители в Европейския парламент. Атака и НФСБ получиха крайно ниски резултати, малко над 1%

4

ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ПАРТИИ В УСЛОВИЯТА НА ПОЛУКОНСОЛИДИРАНА ДЕМОКРАЦИЯ

Политическите партии отразяват спецификата на тяхното възникване и еволюция в условията на преход от тоталитарната социалистическа система към демократични институции и ценности. Върху тях се отразява сложността на консолидацията на демокрацията като процес на приближаване към либералната демокрация, който се сблъсква с неразвитата демократична култура на гражданското общество и на новия политически елит, с въздействието на корупцията и клиентелизма, породени в голяма степен от процеса на приватизация на държавната икономика.

В съвременните условия повечето посткомунистически демокрации са **фалшиви или фасадни демокрации**, тъй като не изграждат либерална демокрация базирана на демократична политическа култура и активно гражданско участие, а легитимират чрез изборния процес предимно авторитарни дейци и партии и нови олигарси натрупали богатства по криминален начин и чрез корупционни практики. Нещо повече, в редица посткомунистически демокрации, включително България, след първоначалния период на установяване на демократични институции и граждански подем се появяват симптомите на политически регрес или де-демократизация.

Следователно политическите партии в България носят белега на полуконсолидираната демокрация. Партийната система като част от демократичната политическа система се характеризира с голяма нестабилност вследствие на появата и гибелта на множество политически партии. **Това обуслови сравнително бързия преход от първата партийна система 1989-2001 година към втората партийна система (2001-2009) и към третата партийна система.** Тази нестабилност на партийната система като цяло е следствие и на нестабилността на самите политически партии, които бързо се изкачват по стълбицата на властта, но и скоропостижно падат от нея. В този смисъл политическите партии са предимно партии на властта, а не партии на гражданското общество. Те осъществяват предимно онези функции свързани със завоюване и упражняване на политическата и държавна власт за сметка на онези функции свързани със защитата и провеждане на

интересите на гражданското общество. Този фактор е основна причина за **загубата на доверие от страна на гражданите към партиите и тяхната ниска легитимност в обществото.**

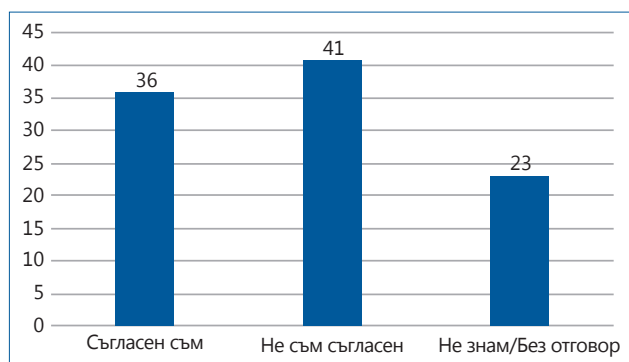
Те са предимно **клиентелни партии**, което се проявява в специфичната симбиоза на държавната бюрокрация с близки до властта икономически групировки. В този смисъл и тяхната законодателна дейност и дейността на изпълнителната власт отразява преди всичко натиска на заинтересувани лобита на олигархични групи свързани с партийните ръководства и дейци.

Типична „детска болест“ на българската демокрация е **наличието на малко професионалисти във висшите ешелони на властта.** Когато поемат мандата си като управленски партии, те нямат достатъчен кадрови резерв от професионални политици и държавни дейци. В по-голямата си част това са партийни функционери, бързо израснали в партийната кариера и с ограничен опит в държавното управление. **Този феномен води често до кадрова криза, до слаба ефективност и несполуки в управлението, а и до провали.** Многобройни са примерите през последните години, когато обстоятелствата налагат твърде често на изпълнителната власт да прави рокади в правителствата. Това подкопава ефективността на тяхната дейност и способността им да се справят със сложните проблеми свързани с управлението на страната.

Една от най-характерните „болести“ на партиите във властта е **корупцията.** По своеобразен начин тя също е продукт на обстоятелството, че **управлението е свръхпартизирано** вследствие случайно попаднали в политиката и държавните структури партийни дейци със съмнителни етични ценности и норми на поведение. Липсата на демократична и управленска култура, както и изкушенията на властта доведоха до превръщането на корупцията в особено остър проблем, застрашаващ самите демократични институции. Партиите на власт съзнателно или неволно са вплетени в процеса на корумпиране и „заразяват“ на свой ред не само отделните политици, а цялостния политически процес с вредни за демокрацията задкулисни действия и комбинации, подкопаващи правовия ред.

Фигура 1

Съгласен или не, че създаването на единен антикорупционен орган ще намали корупцията в страната

Галъп интернешънъл 2017 година

Повечето партии в България се раждат като популистки партии без да притежават солидна партийна идеология и история. Те се легитимират чрез харизматични лидери и залагат на послания откликващи на моментните очаквания и искания на гражданите, използват тяхното недоволство от трудностите на прехода. Тъй като множество граждани се намират от страната на „губещите“, те са готови да изразят своето разочарование от общественото развитие чрез честа смяна на подкрепата за едни или други партии, които реагират на техния протест.

Като организационна структура те са **предимно „лидерски“ партии**, където лидера заедно с неговия кръг от приближени притежават почти неограничени правомощия да се разпореждат със съдбата и политическите решения на партията. Това води и до критична ниска степен на вътрешнопартийната демокрация. А **липсата на вътрешнопартийна демокрация** и демократични навици в дейността на партиите е рисков фактор за новите демокрации, защото авторитарните тенденции проявяващи се в тях са пряк отзвук на липсата на демокрация в политическите партии.

Друго важно предизвикателство пред политическите партии е **изграждането на техния идеологически, ценностен облик**. Основните политически партии все още изграждат тяхната идеологическа платформа, чрез която да определят идентичността си. Засега сред много от тях това става по изкуствен начин, като се „присаждат“ постулатите на западноевропейските партии. Затова търсейки своето място в идейно-политическото пространство, необходимо е те да съумеят да дадат **специфичния български колорит** на основните си ценности и да ги транслират в своята реална политическа практика.

Не на последно място, основно предизвикателство пред партиите като цяло е формирането на **цивилизовани междупартийни отношения**. Те са основен критерий за „измерване“ на зрелостта на демократичните промени. Основен недъг на партийната система, особено на първата партийна система след 1989 годи-

на, е нейната остро конфронтационна същност, която изключваше нормален политически диалог между основните парламентарно представени сили.

Партийната пристрастност и защитата на партийния интерес на всяка цена спъват нормалното функциониране на демократичните институции. Партиите стимулират разслоенията и противопоставянията в обществото, вместо да поощряват неговото сплотяване по национални значими въпроси, както стана при стремежа за членството в ЕС. Именно в този смисъл един от най-сложните въпроси на партийната политика и междупартийните отношения е постигането на необходимия баланс между конфликтите, сблъсъка на интересите и консенсуса в политиката. Намирането на тази мяра е един от най-сложните, но и същевременно най-характерните белези за зрелостта на демокрацията. Колкото повече политическите партии съумяват да изведат основните обществени приоритети като водещи в своята политика, толкова по-успешна е и дейността на демократичните институции.

Фигура 2

Кое от следните твърдения е по-близко до вашето мнение?

Галъп интернешънъл 2017 година

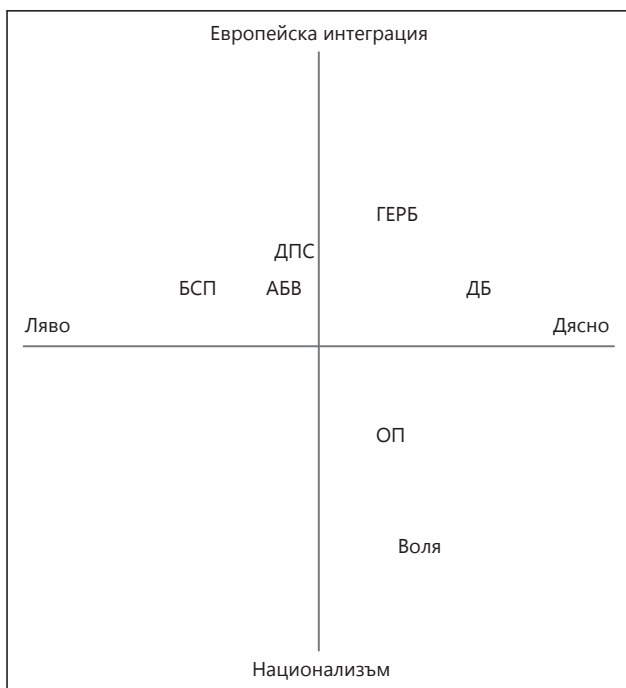
В този смисъл налагането на **цивилизован диалог между основните политически партии**, особено между най-големите от тях, е едно от сериозните предизвикателства пред българската демокрация. Следователно особено важно предизвикателство пред политическите партии и по-специално що се отнася до междупартийните отношения е **утвърждаването на културата на политическия плурализъм**, чиято основа е търсенето на баланса на интересите и отчитането на широката гама от ценности, представени в обществото от различни политически партии. Колкото повече културата на плурализма става водеща в политиката на партиите, толкова по-стабилно ще е развитието на българската демокрация и ще се избягнат рисковете от ненужна конфронтация, подкопаваща легитимността на основните политически институции.

И на последно място, но не по важност, основно предизвикателство пред политическите партии е преодоляването на кризата на тяхната легитимност,

засилила се през последните години. Във всички допитвания до общественото мнение се проявява тенденцията на **нарастващо недоверие** към тях и недоволство от ролята им, особено като управляващи партии. Кризата на легитимността на политическите партии води до спад и дори срив в очакванията, че те ще осъществяват своите основни функции както по отношение на гражданското общество, така и като фактори, осъществяващи важна роля в управлението. Това води до феномена „абстентизъм“ (нежелание за гласуване) и до засилване на разрива между политическите партии и гражданското общество. Кризата на доверие провокира и по-сериозни размествания в партийната система и може в перспектива да я дестабилизира, насочвайки протестния вот на гражданите към други, включително антидемократични партии.

- ГЕРБ – Граждани за европейско развитие
- ДБ – Демократична България
- БСП – Българска социалистическа партия
- ДПС – Движение за права и свободи
- ОП – Обединени патриоти
- АБВ – Алтернатива за Българско Възраждане
- ПП – Воля

Фигура 3
Партийната система през 2019 година

5

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Всички посочени проблеми и предизвикателства поставят на изпитание възловата роля на политическите партии в консолидацията на българската демокрация. До голяма степен от тях ще зависи да съдействат за ускоряването на този процес и за превръщането на демокрацията в необратим компонент не само на институционалната инфраструктура на обществото, но и на политическата култура на мнозинството българи. Следователно еволюцията на българската демокра-

ция е пряко зависима от дейността на политическите партии. Те са основен фактор за консолидирането на демократичната политическа система. Оценката за тяхната роля в този процес ще зависи от това до колко те в следващите десетилетия ще се превърнат във фактор не само на стабилизация на политическия живот, на цивилизовано решение на основните проблеми на държавата, но и на трайно легитимиране на либералната демокрация в общественото съзнание.

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИ И ГРАФИКИ

- 3 Таблица 1
Избори за 41 Народно събрание
- 5 Таблица 2
Избори за президент и вицепрезидент
- 6 Таблица 3
Избори за 42 Народно събрание
- 8 Таблица 4
Избори за 43 Народно събрание
- 11 Таблица 5
Избори за 44 Народно събрание
- 13 Графика 1
Съгласен или не, че създаването на единен антикорупционен орган ще намали корупцията в страната
- 13 Графика 2
Кое от следните твърдения е по-близо до вашето мнение?
- 14 Графика 3
Партийната система през 2019 година

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

ГЕРБ	Граждани за европейско развитие на България
ДБ	Демократична България
БСП	Българска социалистическа партия
ДПС	Движение за права и свободи
ОП	Обединени патриоти
АБВ	Алтернатива за Българско Възраждане
НФСБ	Национален Фронт за Спасение на България
СДС	Съюз на Демократичните Сили
РЗС	Ред, Законност и Справедливост
ДСБ	Демократи за Силна България
ДБГ	Движение България на гражданите
НПСД	Народна партия „Свобода и достойнство“

ЗА АВТОРА

Професор, доктор на философските науки, **Георги Карасимеонов** е преподавател в СУ „Св. Климент Охридски“, директор е на Института за политически и правни изследвания. От 1991 до 1998 г. е председател на Българската асоциация за политически науки. От 2008 до 2012 г. е ръководител на катедрата по политология в СУ „Св. Климент Охридски“.

karasimeonov@gmail.com

ИЗДАТЕЛ

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България
Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:

Хелене Кортлендер | Директор, ФФЕ, Бюро България
тел.: +359 2 980 8747 | факс: +359 2 980 2438

<http://www.fes-bulgaria.org>

Заявки / Контакт:

office@fes.bg

Използването с търговска цел на всички, издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ) публикации, не е позволено без писменото съгласие на ФФЕ.

ЗА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Настоящото издание изследва развитието на българската партийна система в периода 2009-2019 г. Разгледани са електоралното влияние и парламентарната дейност на основните политически

партии. Представени са предизвикателствата пред тях в процеса на консолидиране на българската демокрация.

<http://www.fes-bulgaria.org>

ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА В БЪЛГАРИЯ

2009-2019 година

Втората партийна система след 1989 г. (2001-2009) се оказва подложена на нови сътресения след изборите за Народно събрание през 2009 г. Прояви се нейната лабилност и продължаваща трансформация, растяща криза на доверието сред гражданите към партиите.

Политическите партии в България носят белега на полуконсолидираната демокрация. Партийната система, като част от демократичната политическа система, се характеризира с голяма волатилност вследствие на появата и гибелта на множество политически партии. Това обуслови сравнително бързия преход от първата партийна система 1989-2001 г. към втората партийна система (2001-2009) и към третата партийна система.

Развитието на българската демокрация е пряко зависима от дейността на политическите партии. Те са основен фактор за консолидирането на демократичната политическа система. Оценката за тяхната роля в този процес ще зависи от това доколкото в следващите десетилетия те ще се превърнат във фактор не само на стабилизация на политическия живот, на цивилизовано решение на основните проблеми на държавата, но и на трайно легитимиране на либералната демокрация в общественото съзнание.

Повече информация по темата ще намерите тук:
<http://www.fes-bulgaria.org>